

۲۱۸۶۴۲۳

تجربه برنامه‌ریزی در جهان: پیدایش و سیر تطور

به اهتمام: پرویز اجاللی

نویسندگان:

پرویز اجاللی

مجتبی رفیعیان

علی عسگری

مهناز نارویی

موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

۱۳۹۹

عنوان و نام پدیدآور

: تجربه برنامه‌ریزی در جهان: پیدایش و سیر تطور /

مشخصات نشر

به اهتمام پرویز اجلاّلی؛ نویسندگان پرویز اجلاّلی... [و دیگران]

مشخصات ظاهری

: تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی. ۱۳۹۹.

شابک

: ۲۹۷ ص.

: ۹۷۸-۹۶۴-۳۳۸-۲۲۶-۱

وضعیت فهرست نویسی

: فیبا

یادداشت

: نویسندگان پرویز اجلاّلی، علی عسگری، مجتبی رفیعیان، مهناز نارویی.

یادداشت

: چاپ قبلی: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۹۴ (۳۱۸ ص.).

موضوع

: برنامه‌ریزی Planning

موضوع

: برنامه‌ریزی -- تاریخ Planning-- History

شناسه افزوده

: اجلاّلی، پرویز، ۱۳۳۰-

شناسه افزوده

: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

رده‌بندی کنگره

: HD ۳۰/۲۸

رده‌بندی دیویی

: ۳۲۰/۶

شماره کتابشناسی ملی

: ۷۵۳۸۱۸۳

نام کتاب: تجربه برنامه‌ریزی در جهان

پیدایش و سیر تطور

نویسندگان: پرویز اجلاّلی، مجتبی رفیعیان، علی عسگری، مهناز نارویی

به اهتمام: پرویز اجلاّلی

ناشر: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: دوم

ویرایش: دوم

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۳۸-۲۲۶-۱

تاریخ انتشار: زمستان ۱۳۹۹

قیمت: ۳۷۰۰۰۰ ریال

آماده‌سازی ادبی و هنری: دفتر خدمات پژوهشی مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: انتشارات جنگل

آدرس ناشر: خیابان شهید باهنر (نیاوران) - جمال آباد - خیابان شهید مختار عسگری - شماره ۶

تلفن: ۲۶۱۱۶۸۵۲

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار.....
۱۱	آشنایی با نویسندگان کتاب.....
۱۳	بخش اول: کنش برنامه‌ریزی.....
۱۵	فصل اول: پیدایی و تطور برنامه‌ریزی اقتصادی.....
۱۵	۱- سرآغاز.....
۱۷	۲- مفاهیم کلی و چارچوب بررسی.....
۲۰	۳- برنامه‌ریزی اقتصادی دستوری.....
۲۰	۳-۱- دوران شکل‌گیری برنامه‌ریزی دستوری (۱۹۱۷-۱۹۲۸).....
۲۲	۳-۲- دوران طلایی برنامه‌ریزی دستوری (۱۹۲۹-۱۹۶۵).....
۳۱	۳-۳- دوران تجدیدنظر و اصلاحات پی‌درپی در برنامه‌ریزی دستوری (۱۹۶۰ تا پایان فروپاشی دهه ۹۰).....
۳۷	۴- برنامه‌ریزی اقتصادی ارشادی.....
۳۹	۴-۱- دوران طلایی برنامه‌ریزی ارشادی (۱۹۴۵-۱۹۷۴).....
۵۹	۴-۲- دوران بحران در برنامه‌ریزی ارشادی (۱۹۷۴-۱۹۸۲).....
۶۳	۴-۳- دوران تجدیدنظر در نقش و جایگاه نهادهای برنامه‌ریزی (۱۹۹۰ به بعد).....
۶۵	۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۷۱	منابع و مآخذ فصل اول.....
۷۳	فصل دوم: تجربه و میراث برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای.....
۷۳	۱- سرآغاز.....
۸۱	۲- ماهیت مفهومی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای.....
۸۳	۳- ریشه‌های شکل‌گیری نظریه‌های برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای.....
۸۳	۳-۱- ریشه‌ها در کشورهای صنعتی.....
۹۱	۴- تغییر در تفکر برنامه‌ریزی.....
۹۴	۵- تجارب برنامه‌ریزی شهری در سطح جهان.....

۹۷	۱-۵- تجارب برنامه‌ریزی شهری در جهان صنعتی.....
۱۰۸	۲-۵- تجارب برنامه‌ریزی در جهان صنعتی شونده.....
۱۱۵	۶- وضع کنونی و چشم‌انداز آتی: تحلیلی تطبیقی از گرایش‌های آینده.....
۱۲۶	۷- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۱۲۶	۱-۷- عوامل سیاسی - اقتصادی.....
۱۲۶	۲-۷- جریان‌های فکری و فلسفی.....
۱۲۶	۳-۷- نظریه‌ها و تجارب برنامه‌ریزی شهری.....
۱۳۴	منابع و مآخذ فصل دوم.....
۱۳۷	فصل سوم: تجربه و میراث برنامه‌ریزی فضایی
۱۳۷	۱- سرآغاز.....
۱۳۹	۲- ریشه‌ها (محیط‌زیست، عدالت و چیدمان توسعه).....
۱۳۹	۱-۲- تعاریف و مفاهیم.....
۱۵۰	۲-۲- پیدایی و رونق‌دگرگونی برنامه‌ریزی فضایی در کشورهای مختلف.....
۱۵۹	۳- تجربه فرانسوی: آمایش سرزمین.....
۱۶۴	۴- تجربه آلمانی: برنامه‌ریزی سرزمینی، نظم سرزمینی.....
۱۶۸	۵- تجربه هلندی: خلق فضای توسعه.....
۱۷۳	۶- برنامه‌ریزی فضایی در انگلستان.....
۱۷۷	۷- تشکیل اتحادیه اروپا و احیای دوباره آمایش.....
۱۸۱	۸- کوشش‌های آمایشی در جهان در حال توسعه.....
۱۸۱	۱-۸- تجربه کره جنوبی.....
۱۸۴	۲-۸- برنامه‌ریزی فضایی در ژاپن.....
۱۸۷	۳-۸- وضعیت کشور چین و تلاش‌های آمایشی این کشور.....
۱۸۹	۹- وضع کنونی و چشم‌انداز آتی.....
۱۹۱	منابع فصل سوم.....
۱۹۵	بخش دوم: اندیشه برنامه‌ریزی
۱۹۷	فصل چهارم: فرهنگ‌های برنامه‌ریزی
۱۹۷	۱- سرآغاز.....
۱۹۸	۲- پیدایش مفهوم فرهنگ برنامه‌ریزی.....
۲۰۴	۳- فرهنگ برنامه‌ریزی چه چیز نیست؟.....
	۱-۳- فرهنگ برنامه‌ریزی به معنای نوعی نظام برنامه‌ریزی که با ایدئولوژی یا باورهای قومی یا مذهبی خاصی مرتبط باشد، نیست.....
۲۰۵	

۲۰۶	۲-۳- مفهوم «فرهنگ برنامه‌ریزی» با رهیافت ذات‌گرایی فرهنگی سازگاری ندارد.....
۲۰۸	۳-۳- مفهوم «فرهنگ برنامه‌ریزی» یک متغیر مستقل نیست که بقیه متغیرهای مرتبط با برنامه‌ریزی را تعیین کند.....
۲۰۹	۴- تعریف فرهنگ برنامه‌ریزی.....
۲۱۲	منابع فصل چهارم.....
۲۱۳	فصل پنجم: اقتصاد سیاسی برنامه‌ریزی.....
۲۱۳	۱- سرآغاز.....
۲۱۵	۲- تاریخچه سیاست‌گذاری اجتماعی.....
۲۲۱	۳- دستاوردها.....
۲۲۴	۴- چشم‌اندازها.....
۲۲۷	۵- اقتصاد سیاسی برنامه‌ریزی و نقش دولت.....
۲۲۷	۶- برنامه‌ریزی، بازار و دولت.....
۲۲۹	۷- نگاه نو.....
۲۳۲	۸- ختم کلام.....
۲۳۶	منابع فصل پنجم.....
۲۳۷	فصل ششم: تمرکززدایی از برنامه‌ریزی.....
۲۳۷	۱- سرآغاز.....
۲۳۸	۲- تمرکز و تمرکززدایی.....
۲۵۰	۳- سازمان (نظام) برنامه‌ریزی.....
۲۶۰	منابع فصل ششم.....
۲۶۱	فصل هفتم: پارادایم‌های برنامه‌ریزی.....
۲۶۱	۱- سرآغاز.....
۲۶۲	۲- پارادایم برنامه‌ریزی و تحولات آن.....
۲۶۵	الف- پارادایم اول (برنامه‌ریزی بخشی یا کالبدی).....
۲۶۶	ب- پارادایم دوم (برنامه‌ریزی جامع).....
۲۷۰	ج- پارادایم سوم (برنامه‌ریزی دموکراتیک).....
۲۸۵	منابع فصل هفتم.....
۲۸۷	واژه‌نامه.....
۲۸۷	انگلیسی - فارسی.....
۲۸۹	فارسی - انگلیسی.....
۲۹۳	نمایه.....

پیشگفتار

کتابی که پیش رو دارید بخشی از نتایج پژوهشی است که در طول سه سال (از ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۹) در موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی انجام شده است. این کتاب دو بخش مستقل و در عین حال مرتبط دارد: در بخش اول سه پژوهش گر، پیدایش و تحولات سه حوزه اصلی برنامه‌ریزی یعنی برنامه‌ریزی اقتصادی، شهری و منطقه‌ای و برنامه‌ریزی فضایی (که در ایران پیش‌تر با عنوان آمایش شناخته می‌شود) در سطح جهان را با دقت کاویده‌اند. هنر این نویسندگان در ترکیب خلاصه‌نویسی با جامعیت بوده به‌طوری که کوشیده شده تجربیات اصلی و مهم هیچ حوزه‌ای مورد غفلت قرار نگیرد. روشن است که در این بخش، هدف؛ بهره‌گیری از تجربه‌های جهانی بوده و وضع ایران که به‌طور معمول از آن بیش‌تر آگاهیم، مورد نظر نبوده است.

بخش اول سه فصل را در بر می‌گیرد. در فصل اول، دکتر علی عسگری تجربه جهانی برنامه‌ریزی اقتصادی را به تفصیل بررسی کرده است. این بررسی برنامه‌ریزی متمرکز رایج در کشورهای سوسیالیستی سابق، و همین‌طور برنامه‌ریزی‌های ارشادی در کشورهای صنعتی و در حال توسعه را دربر می‌گیرد و توصیف و تحلیلی جامع و در عین حال خلاصه و کوتاه از تجربه برنامه‌ریزی اقتصادی فراروی خواننده می‌گذارد.

فصل دوم کتاب، به تجربه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای اختصاص دارد. در این فصل دکتر رفیعان بحث را از مفاهیم و رویکردهای متفاوت غالب در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای شروع کرده و در کنار آن به دقت خاستگاه‌ها و ریشه‌های پیدایی برنامه‌ریزی برای

شهرها و مناطق (فضا) به جای اقتصاد را در کشورهای صنعتی و در حال توسعه شرح داده است. در این فصل نویسنده کوشیده تا دگرگونی‌ها و تحولات پدیدار شده در اندیشه و عمل برنامه‌ریزی را به‌عنوان کلی یکپارچه و در رابطه با یکدیگر مورد توجه قرار دهد.

فصل سوم، به مبحث برنامه‌ریزی فضایی می‌پردازد. موضوعی که در ایران از آن با عنوان برنامه آمایش سرزمین بسیار سخن گفته شده اما کم‌تر به مبانی علمی و تجربی آن به‌طور مشخص پرداخته شده است. در این فصل خانم نارویی از پیدایش اندیشه و عمل برنامه‌ریزی برای فضا شروع کرده و به دنبال آن به مهم‌ترین تجربه‌های برنامه‌ریزی فضایی در فرانسه، آلمان، هلند و انگلستان و احیای دوباره آن در دهه‌های اخیر در مقیاس اروپا (آمایش اروپا) پرداخته است. جالب این که نویسنده برخلاف رسم رایج، به تجربه کشورهای اروپایی بسنده نکرده و تجربه‌های کشورهای کره جنوبی، ژاپن و چین که تلاش‌های قابل توجه و مفیدی در این زمینه داشته‌اند، را نیز شرح داده است. در نهایت این فصل با تحلیلی کلی از وضعیت کنونی این نوع برنامه‌ریزی و پیش‌بینی آینده آن در اروپا و آسیا پایان می‌پذیرد.

در بخش دوم کتاب کوشیده شده تا براساس دانشی که در بخش اول فراهم آمده به تحلیل و ارزیابی کلان برنامه‌ریزی پرداخته شود. بدین منظور از دو مفهوم کلیدی فرهنگ برنامه‌ریزی و پارادایم برنامه‌ریزی استفاده شده است. با این امید که چنین ترکیبی بتواند درکی کلی و کلان از آنچه تاکنون با عنوان برنامه‌ریزی در کشورها و قاره‌های گوناگون انجام شده است، برای ما فراهم آورد. این بخش ۵ فصل دارد. در فصل چهارم (فصل اول این بخش) دکتر اجلالی به مفهوم فرهنگ برنامه‌ریزی که ساخته جان فریدمن، برنامه‌ریز منطقه‌ای شناخته شده جهانی است، می‌پردازد و اهمیت درک فرهنگ‌های برنامه‌ریزی برای شناخت، ارزیابی و سیاست‌گذاری درست کنش برنامه‌ریزی ملل گوناگون را به خواننده خاطر نشان می‌کند.

فصل پنجم به اقتصاد سیاسی برنامه‌ریزی، نقش و جایگاه دولت در آن و فصل ششم به تمرکززدایی از برنامه‌ریزی می‌پردازد. نویسنده هر دو فصل دکتر اجلالی است. فصل هفتم به یک مفهوم کلیدی و مهم دیگر اختصاص یافته و آن مفهوم پارادایم

برنامه‌ریزی است. این مفهوم که خلاصه‌کننده نظام‌مند نظریه‌ها و دیدگاه‌های متنوعی است که درباره برنامه‌ریزی مطرح شده است، می‌تواند در کنار توجه به فرهنگ برنامه‌ریزی الگوی مناسبی برای درک و فهم نهاد برنامه‌ریزی در هر کشور باشد. نهادی که البته می‌تواند در درون خود تنوع‌هایی هم داشته باشد. همیشه برداشت‌های یکسانی از برنامه‌ریزی شهری و برنامه‌ریزی اقتصادی و فضایی وجود نداشته است، اما در هر صورت همیشه نظریه‌پردازان برنامه‌ریزی بر این باور بوده‌اند که نهاد برنامه‌ریزی از آن میزان یگانگی برخوردار بوده است که بتوان درباره پارادایم‌ها و فرهنگ‌های برنامه‌ریزی در هر کشور سخن گفت. این فصل را نیز دکتر اجلالی نوشته است. البته اصل و اساس این نگرش از تحول پارادایم‌های برنامه‌ریزی پیش از این در کتاب دیگری از همین مولف آمده است.^۱

پرویز اجلالی

۱۳۹۴

www.ketab.ir

۱. پرویز اجلالی و همکاران. نظریه برنامه‌ریزی: دیدگاه‌های سنتی و مدرن، تهران، نشر آگه، ۱۳۹۱.